

Chemische Formules

Waarom???

Voegt het wat toe?

Haliet

NaCl

Sylviet

KCl

Formule, valt mee toch?

Deze is toch wel al wat moeilijker.

Dit is de formule van Ferro-hoornblende.

Wat betekent dit nou allemaal, moet je dat wel weten? En wat heb je er aan?

Korte herhaling van wat chemie.

De kleinste deeltjes van een stof (molecuul), met de eigenschappen van die stof, b.v. een mineraal, zijn opgebouwd uit nog kleinere bouwsteentjes: dit zijn atomen of ionen.

Een atoomsoort geef je aan met een symbool van 1 of 2 letters. Eerste is altijd hoofdletter. De tweede letter is klein.

Men vergelijkt de opbouw van moleculen ook wel met letters en woorden.

Zo hebben we in het Nederlands 26 letters en meer dan 60 miljoen woorden (Taalunie).

Er zijn meer dan 100 verschillende bouwsteentjes dus hoeveel moleculen mogelijk?

Kan elke samenstelling, denk je?

Symbolen elementen

actinium	Ac	Ac	actinium
aluminium	Al	Ag	zilver
americium	Am	Al	aluminium
antimoon	Sb	Am	americium
argon	Ar	Ar	argon
arseen, arsenicum	As	As	arseen, arsenicum
astaat	At	At	astaat
barium	Ba	Au	goud
berkelium	Bk	B	boor, borium
beryllium	Be	Ba	barium
bismut	Bi	Be	beryllium
bohrium	Bh	Bh	bohrium
boor, borium	B	Bi	bismut
broom	Br	Bk	berkelium
cadmium	Cd	Br	broom
calcium	Ca	C	koolstof
californium	Cf	Ca	calcium
cerium	Ce	Cd	cadmium
cesium	Cs	Ce	cerium
chlor	Cl	Cf	californium

In de natuur komen ongeveer 84 elementen voor (Wiki).

PERIODIC TABLE OF THE ELEMENTS

Metalen

1 H Hydrogen																	2 He Helium						
3 Li Lithium	4 Be Beryllium																	5 B Boron	6 C Carbon	7 N Nitrogen	8 O Oxygen	9 F Fluorine	10 Ne Neon
11 Na Sodium	12 Mg Magnesium																	13 Al Aluminium	14 Si Silicon	15 P Phosphorus	16 S Sulfur	17 Cl Chlorine	18 Ar Argon
19 K Potassium	20 Ca Calcium	21 Sc Scandium	22 Ti Titanium	23 V Vanadium	24 Cr Chromium	25 Mn Manganese	26 Fe Iron	27 Co Cobalt	28 Ni Nickel	29 Cu Copper	30 Zn Zinc	31 Ga Gallium	32 Ge Germanium	33 As Arsenic	34 Se Selenium	35 Br Bromine	36 Kr Krypton						
37 Rb Rubidium	38 Sr Strontium	39 Y Yttrium	40 Zr Zirconium	41 Nb Niobium	42 Mo Molybdenum	43 Tc Technetium	44 Ru Ruthenium	45 Rh Rhodium	46 Pd Palladium	47 Ag Silver	48 Cd Cadmium	49 In Indium	50 Sn Tin	51 Sb Antimony	52 Te Tellurium	53 I Iodine	54 Xe Xenon						
55 Cs Cesium	56 Ba Barium	57 La Lanthanum *	72 Hf Hafnium	73 Ta Tantalum	74 W Tungsten	75 Re Rhenium	76 Os Osmium	77 Ir Iridium	78 Pt Platinum	79 Au Gold	80 Hg Mercury	81 Tl Thallium	82 Pb Lead	83 Bi Bismuth	84 Po Polonium	85 At Astatine	86 Rn Radon						
87 Fr Francium	88 Ra Radium	89 Ac Actinium **	104 Rf Rutherfordium	105 Db Dubnium	106 Sg Seaborgium	107 Bh Bohrium	108 Hs Hassium	109 Mt Meitnerium	110 Ds Darmstadtium	111 Rg Roentgenium	112 Cn Copernicium	113 Uut Ununtrium	114 Uuq Ununquadium	115 Uup Ununpentium	116 Uuh Ununhexium	117 Uus Ununseptium	118 Uuo Ununoctium						

* 58 Ce Cerium	59 Pr Praseodymium	60 Nd Neodymium	61 Pm Promethium	62 Sm Samarium	63 Eu Europium	64 Gd Gadolinium	65 Tb Terbium	66 Dy Dysprosium	67 Ho Holmium	68 Er Erbium	69 Tm Thulium	70 Yb Ytterbium	71 Lu Lutetium
** 90 Th Thorium	91 Pa Protactinium	92 U Uranium	93 Np Neptunium	94 Pu Plutonium	95 Am Americium	96 Cm Curium	97 Bk Berkelium	98 Cf Californium	99 Es Einsteinium	100 Fm Fermium	101 Md Mendelevium	102 No Nobelium	103 Lr Lawrencium

Periodiek systeem

PERIODIC TABLE OF THE ELEMENTS

1 H Hydrogen																	2 He Helium
3 Li Lithium	4 Be Beryllium											5 B Boron	6 C Carbon	7 N Nitrogen	8 O Oxygen	9 F Fluorine	10 Ne Neon
11 Na Sodium	12 Mg Magnesium											13 Al Aluminium	14 Si Silicon	15 P Phosphorus	16 S Sulfur	17 Cl Chlorine	18 Ar Argon
19 K Potassium	20 Ca Calcium	21 Sc Scandium	22 Ti Titanium	23 V Vanadium	24 Cr Chromium	25 Mn Manganese	26 Fe Iron	27 Co Cobalt	28 Ni Nickel	29 Cu Copper	30 Zn Zinc	31 Ga Gallium	32 Ge Germanium	33 As Arsenic	34 Se Selenium	35 Br Bromine	36 Kr Krypton
37 Rb Rubidium	38 Sr Strontium	39 Y Yttrium	40 Zr Zirconium	41 Nb Niobium	42 Mo Molybdenum	43 Tc Technetium	44 Ru Ruthenium	45 Rh Rhodium	46 Pd Palladium	47 Ag Silver	48 Cd Cadmium	49 In Indium	50 Sn Tin	51 Sb Antimony	52 Te Tellurium	53 I Iodine	54 Xe Xenon
55 Cs Cesium	56 Ba Barium	57 La Lanthanum	72 Hf Hafnium	73 Ta Tantalum	74 W Tungsten	75 Re Rhenium	76 Os Osmium	77 Ir Iridium	78 Pt Platinum	79 Au Gold	80 Hg Mercury	81 Tl Thallium	82 Pb Lead	83 Bi Bismuth	84 Po Polonium	85 At Astatine	86 Rn Radon
87 Fr Francium	88 Ra Radium	89 Ac Actinium	104 Rf Rutherfordium	105 Db Dubnium	106 Sg Seaborgium	107 Bh Bohrium	108 Hs Hassium	109 Mt Meitnerium	110 Ds Darmstadtium	111 Rg Roentgenium	112 Cn Copernicium	113 Uut Ununtrium	114 Uuq Ununquadium	115 Uup Ununpentium	116 Uuh Ununhexium	117 Uus Ununseptium	118 Uuo Ununoctium
<p>* 58 Ce Cerium</p>																	
<p>* 59 Pr Praseodymium</p>																	
<p>* 60 Nd Neodymium</p>																	
<p>* 61 Pm Promethium</p>																	
<p>* 62 Sm Samarium</p>																	
<p>* 63 Eu Europium</p>																	
<p>* 64 Gd Gadolinium</p>																	
<p>* 65 Tb Terbium</p>																	
<p>* 66 Dy Dysprosium</p>																	
<p>* 67 Ho Holmium</p>																	
<p>* 68 Er Erbium</p>																	
<p>* 69 Tm Thulium</p>																	
<p>* 70 Yb Ytterbium</p>																	
<p>* 71 Lu Lutetium</p>																	
<p>** 90 Th Thorium</p>																	
<p>** 91 Pa Protactinium</p>																	
<p>** 92 U Uranium</p>																	
<p>** 93 Np Neptunium</p>																	
<p>** 94 Pu Plutonium</p>																	
<p>** 95 Am Americium</p>																	
<p>** 96 Cm Curium</p>																	
<p>** 97 Bk Berkelium</p>																	
<p>** 98 Cf Californium</p>																	
<p>** 99 Es Einsteinium</p>																	
<p>** 100 Fm Fermium</p>																	
<p>** 101 Md Mendelevium</p>																	
<p>** 102 No Nobelium</p>																	
<p>** 103 Lr Lawrencium</p>																	

Handig om te weten:

Onder elkaar staan bouwsteentjes die chemisch op elkaar lijken.

Metalen in de formule van een mineraal komen voor als (positieve) ionen en dus niet als atoom. (NB: een ion is een geladen deeltje).

Sommige metalen vormen meerdere soorten ionen met verschillende lading en eigenschappen.

Zo zijn er twee soorten ijzerionen (Fe is 2+ of 3+), twee soorten koperionen (Cu is 1+ of 2+), twee soorten loodionen (Pb is 2+ of 4+), drie soorten chroomionen (Cr is 2+, 3+ of 6+) enz.

Je schrijft dan b.v. Fe^{2+} of Fe^{3+} en zegt Ferro en Ferri.

Merk op dat het atoom en het bijbehorende ion dezelfde afkorting hebben.

Dit is de formule van Ferro-hoornblende.

Herken je nu Fe^{2+} en Ferro??

Bij b.v. Ca en Al staat geen lading maar het zijn wel ionen. Waarom laten ze de lading weg?

Voorbeelden van positieve ionen

- De metalen vormen altijd positieve ionen.

Voorbeelden:

- Na^+ , K^+ , Ca^{2+} , Mg^{2+} , Al^{3+} , Fe^{2+} , Fe^{3+} , Zn^{2+} ,
 Cu^{2+} , Cu^+ , Ba^{2+} , Ag^+ , Si^{4+} , Pb^{2+} , ...

Ionen hebben andere eigenschappen dan het bijbehorende metaal.

Zo hebben Fe, Fe^{2+} en Fe^{3+} alle drie verschillende eigenschappen.

Niet-metalen kunnen voorkomen
als atoom of negatief ion.
Ook vormen niet-metalen soms
complexe negatieve ionen.

Voorbeelden van negatieve ionen

- Voorbeelden van enkele bekende negatieve ionen:

Cl^- , F^- , Br^- , O^{2-} , OH^- , SO_4^{2-} , CO_3^{2-} , PO_4^{3-}

Chloride, fluoride, bromide, oxide, hydroxide, sulfaat, carbonaat, fosfaat.

De groepjes negatieve ionen kom je tegen in mineraalindelingen van b.v. Strunz en Dana.

• Ionen kom je ook tegen bij de indeling van mineralen volgens b.v. Strunz of Dana.

- 1 Elementen
- 2 Sulfiden en sulfozouten
- 3 Halogeniden
- 4 Oxiden en hydroxiden
- 5 Carbonaten
- 6 Boraten
- 7 Sulfaten
- 8 Fosfaten, Arsenaten en Vanadaten
- 9 Silicaten
- 10 Organische verbindingen

Ionen

Handig om te weten

- **Gelijke ladingen stoten elkaar onderling af.**
- **Positieve en negatieve ladingen trekken elkaar aan.**

- **Gelijke tegengestelde ladingen heffen elkaar op.**
- **Alle ladingen van de ionen zijn opgeteld nul (o).**

Maar eens een voorbeeldje.

Enkele ijzermaneralen:

Wüstiet

Hematiet

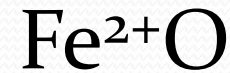
Magnetiet

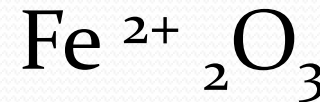
Deze formules kloppen!

Dus kun je ook schrijven

Wüstiet

Hematiet

Magnetiet

Waarom zijn formules handig?

Alchemist

Alchemist

- In de Alchemie probeerde men goud te maken, bijvoorbeeld uit lood.
- Lood + Philosopher's Stone → Goud
- Tja, waarom niet?
- Nu in formules: $\text{Pb} + \text{???} \rightarrow \text{Au}$
Links en rechts moeten wel dezelfde bouwsteentjes staan.
En ook evenveel (dat laatste kijken we vandaag niet naar).
- Goud maken uit willekeurig andere stoffen lukt dus niet.

Meest voorkomende elementen in aarde in massa%

8 elementen vormen samen bijna 99% van de aardkorst

Naam	Symbool	Korst	Totaal
zuurstof	O	46,7	29
silicium	Si	27,7	15
Aluminium	Al	8,1	1,1
IJzer	Fe	5	35
Calcium	Ca	3,6	1,2
Natrium	Na	2,8	
Kalium	K	2,6	
Magnesium	Mg	2,1	13
Nikkel	Ni		2,5
zwavel	S		2

Gelukkig, ik hoef maar 8 of 10 symbolen te onthouden, of .....?????

Lavrion en zeewater

De ertsen werden uitgesmolten, op zoek naar zilver.

De overblijvende slakken ('steen' met wat lood en wat minder andere metalen zoals zink) werden in zee gegooid.

In 1 liter zuiver zeewater zit (opgelost) ongeveer

- 24 gram natriumchloride (NaCl)
- 5 gram magnesiumchloride (MgCl_2)
- 4 gram natriumsulfaat (Na_2SO_4)
- 0,8 gram magnesiumbromide (MgBr_2)
- 0,7 gram calciumchloride (CaCl_2)

Veel voorkomende of zeldzame mineralen

- Aragoniet CaCO_3
- Anglesiet PbSO_4
- Calciet CaCO_3
- Cerussiet PbCO_3
- Hydrocerussiet $\text{Pb}_3(\text{CO}_3)_2(\text{OH})_2$
- Thorikosiet $\text{Pb}_3(\text{Sb}^{3+}, \text{As}^{3+})\text{O}_3(\text{OH})\text{Cl}_2$
- Fluoriet * CaF_2
- Laurioniet $\text{PbCl}(\text{OH})$
- Paralaurioniet $\text{PbCl}(\text{OH})$
- Phosgeniet $\text{Pb}_2(\text{CO}_3)\text{Cl}_2$

Haliet

- Een gek mineraal is haliet; NaCl Heet ook wel steenzout.
- Wij noemen dat keukenzout.
- Dat lost goed op in water.
- Toch vindt men haliet ook in Lavrionslakken die honderden jaren in zeewater lagen. **Hoe kan dat?**
Weer een nieuw onderwerp bedacht.

Mineralengroep

- De mineralen in een groep hebben een op elkaar lijkende structuur en ook een op elkaar lijkende chemische samenstelling.
- Bekende groepen zijn de pyroxeengroep, de amfiboolgroep, de veldspaatgroep, de glimmergroep, de olivijngroep, de granaatgroep enz.

Mengreeksen

- Sommige metaalionen lijken op elkaar. Zeker als ze ongeveer dezelfde grootte hebben en dezelfde lading. Zulke ionen kunnen elkaar in het kristalrooster van een mineraal vervangen.
- Mg^{2+} en Fe^{2+} zijn ongeveer even groot. In veel mineraalformules kunnen ze elkaar vervangen.
- Dit kun je bijvoorbeeld goed zien bij de olivijngroep.

Mengreeksen

- De **olivijngroep** bestaat op dit moment uit 9 leden. De twee meest bekende zijn de mineralen Forsteriet (Mg_2SiO_4) en Fayaliet (Fe_2SiO_4). Deze formules staan vaak in boeken en tabellen. Toch klopt het niet helemaal. Forsteriet en fayaliet zijn zelden of nooit zuiver. Altijd zit er zowel Mg als Fe in.
- Forsteriet en Fayaliet vormen de eindleden van een mengreeks. De eindleden van twee verwante verbindingen zijn onderling mengbaar.
- In forsteriet zit meer Mg dan Fe. In fayaliet zit meer Fe dan Mg. Betere formules voor forsteriet en fayaliet zijn dus $(\text{Mg,Fe})_2\text{SiO}_4$ en $(\text{Fe,Mg})_2\text{SiO}_4$. Als we niet kunnen achterhalen welke van de twee wij hebben noemen we het mineraal vaak olivijn.

Mengreeksen

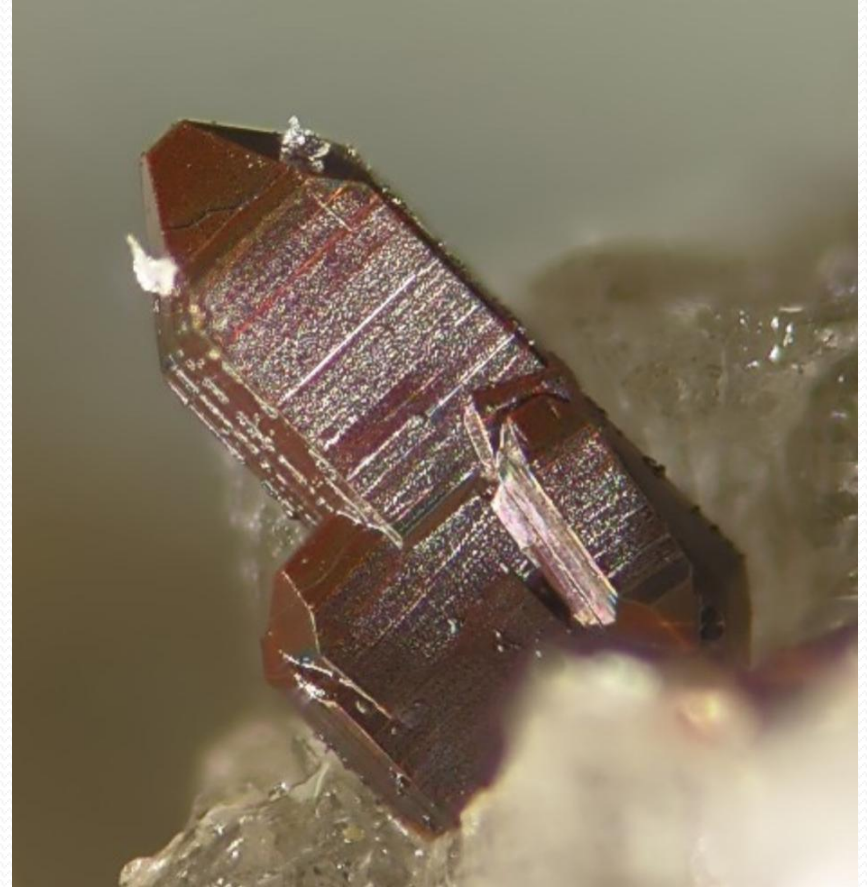

Olivijn

Mengreeksen

Forsteriet (Magen) en

Fayaliet (Wannenköpfe)

Mengreeksen

- Een ander voorbeeld van een mengreeks is:
- De plagioklazen: de mengreeks albiet – anorthiet.
- Na^+ en Ca^{2+} vervangen elkaar.
- Albiet $\text{NaAlSi}_3\text{O}_8$ via $(\text{Na},\text{Ca})[(\text{Si},\text{Al})\text{AlSi}_2]\text{O}_8$ en $(\text{Ca},\text{Na})[(\text{Al},\text{Si})\text{AlSi}_2]\text{O}_8$ wordt het tenslotte anorthiet $\text{CaAl}_2\text{Si}_2\text{O}_8$.
- Heb je door hoe deze vervanging werkt? Lading?
- Plagioklazen horen bij de veldspaatgroep, net als alkaliveldspaten.

Mengreeksen extraatje

- Men zegt ook wel dat anorthiet een gehalte van 100% anorthiet heeft (An_{100}) en albiet een anorthietgehalte van 0% (An_0).
- Dit wordt b.v. gebruikt om gesteenten te definiëren. Zo heeft een gabbro een Anorthietgehalte (An) van $> An_{50}$; een andesien heeft een $An < An_{50}$. Dit bij verder dezelfde mineraalinhoud.

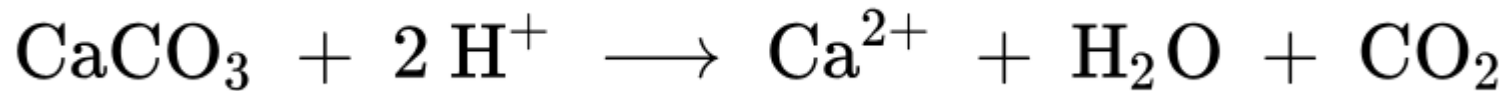
Verwering en omzetting

- **Verwering** van gesteente is het natuurlijke proces waarbij dit materiaal verandert als gevolg van invloeden van weer, klimaat, zogeheten exogene krachten, en onder invloed van de bodembioologie.
(wiki)
- Bij verwering spelen vaak chemische processen een rol.
- **Chemische verwering** is de verwering van materiaal (meestal gesteente) door een chemische reactie met b.v. water, koolstofdioxide of zuurstof.

Verwering en omzetting

- Er bestaan verschillende chemische processen waardoor verwering optreedt: (wiki)
- Oxidatie, het materiaal reageert met zuurstof. Daarbij ontstaan oxiden, die over het algemeen minder hard zijn dan de oorspronkelijke mineralen, en daardoor makkelijker verkrumelen.
- Hydrolyse, het materiaal reageert met water. De producten van de verweringsreactie zijn meestal minder harde mineralen.
- Carbonatatie, een reactie die wordt veroorzaakt door in water opgeloste koolstofdioxide (CO₂). Ze noemen het soms ook wel koolzuur.
- Door het rechtstreeks oplossen van mineralen in water.
- Door hydratatie, waarbij water in het kristalrooster van het mineraal wordt opgenomen. Over het algemeen worden mineralen hierdoor minder hard.

Verwering en reactievergelijking

calciet

zuur

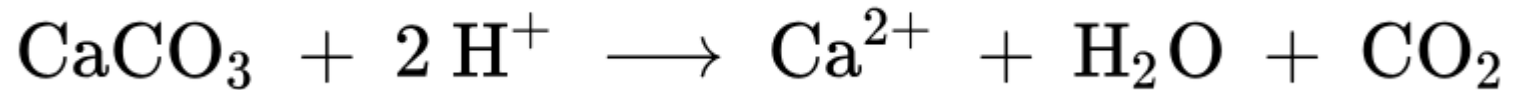
Verwering van kalksteen door zure regen

Links en rechts dezelfde symbolen

Links en rechts evenveel 'atomen' van iedere soort

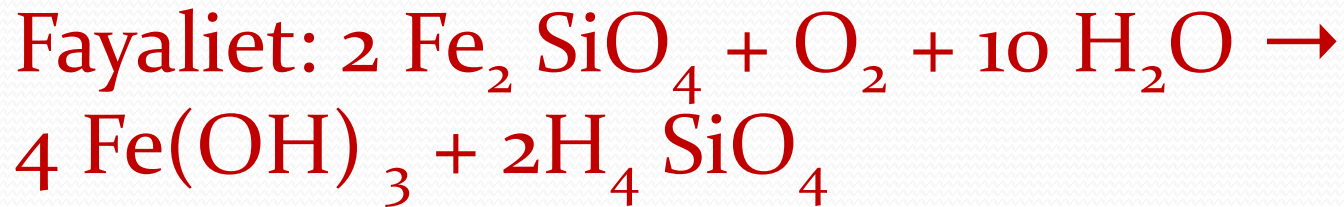
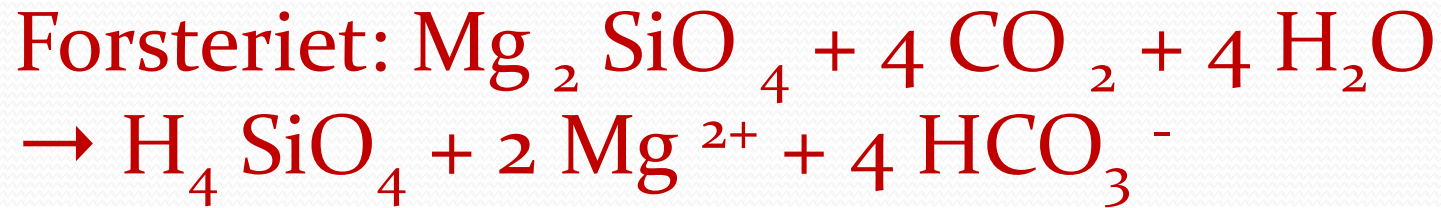
Links en rechts ladingen gelijk.

Verwering en reactievergelijking

Moet je dat kunnen, reactievergelijkingen maken? Best lastig.

Reactie olivijn met CO₂

Fayaliet reageert dus niet met koolstofdioxide.

Verwerking en reactievergelijking

pyriet

water

zuurstof

melanteriet

zwavelzuur

melanteriet en zwavelzuur lossen goed op

Dit is pyriet rot

Het gevormde zwavelzuur tast weer andere stoffen aan

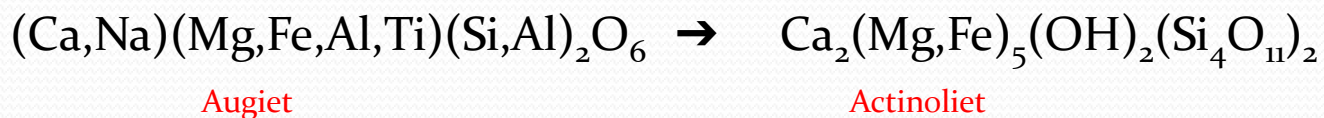

Omzetting pyroxeen in amfibool

Hier is augiet, een pyroxeen aan de randen omgezet in actinoliet (een amfibool).

Kan dit?

Verwering en reactievergelijking

Soms is het voldoende om alleen de formules op te zoeken om een gevolgtrekking te maken.

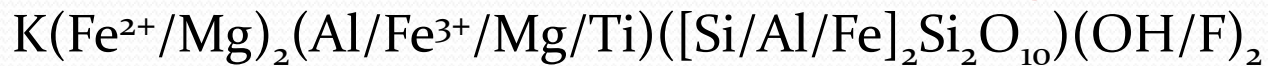
Verwerking en reactievergelijking

Een vaak voorkomende omzetting

Biotiet geeft chloriet

Enkele gegevens:

Biotiet bevat 4,5% water. Formule ongeveer

Chloriet bevat 13% water

Wanneer of waar vindt deze omzetting dan plaats?

Verwerking en reactievergelijking

$K(\text{Fe}^{2+}/\text{Mg})_2(\text{Al}/\text{Fe}^{3+}/\text{Mg}/\text{Ti})([\text{Si}/\text{Al}/\text{Fe}]_2\text{Si}_2\text{O}_{10})(\text{OH}/\text{F})_2$ biotiet

$\text{Mg}_5\text{Al}(\text{AlSi}_3\text{O}_{10})(\text{OH})_8$ klinochloor

$(\text{Fe}^{2+})_5\text{Al}(\text{Si},\text{Al})_4\text{O}_{10}(\text{OH},\text{O})_8$ chamosiet

Waar blijft van de biotiet het ijzer en waar de titaan?

Ijzer wordt of in de chloriet ingebouwd of wordt hematiet of magnetiet of .....

Titaan past niet in chlorietrooster.

Titaan in biotiet geeft dan rutiel (TiO_2) of ilmeniet ($\text{Fe}^{2+}\text{TiO}_3$).

Metamorfose

Ook bij metamorfose komen allerlei reacties voor waarbij mineralen worden omgezet in andere mineralen.

Paragenese

Het naast elkaar voorkomen van mineralen die in de loop van eenzelfde kristallisatieproces ontstaan zijn
(Encyclo)

Paragenese kun je vaak goed gebruiken bij de determinatie.

Denk b.v. aan de loodmineralen in Lavrion, de fosfaten in Portugal

Paragenese

Weet je iets van de omstandigheden en van scheikunde dan kun je beter 'gokken' welke mineralen er nog meer voorkomen.

B.v. Op sfaleriet zit een witte korst. Dan ligt het voor de hand om te zoeken naar een secundair zinkmineraal.

Testen op ionen of mineralen

Tenslotte. Er zijn intussen heel wat testen om een bepaald ionsoort of een bepaald mineraal te herkennen.

Deze kun je b.v. vinden op de website van de MKA:

<https://www.minerant.org/tips/index.html>

Twee voorbeelden:

Testen op ionen of mineralen

Heb ik calcië of aragoniet?

Dit kun je redelijk eenvoudig uitzoeken met behulp van een chemische test.

Doe wat poeder in een buisje oid, voeg wat oplossing van cobaltnitraat toe en kook heel even. Aragoniet wordt roze en calcië blijft wit.

<https://www.minerant.org/tips/tip-16.html>

Testen op ionen of mineralen

Heb ik periet of thorikosiet?

Periet; PbBiO_2Cl

Thorikosiet: $\text{Pb}_3(\text{Sb}^{3+}, \text{As}^{3+})\text{O}_3(\text{OH})\text{Cl}_2$

Hier kun je dus uitsluitel geven door een test op Bi = bismuth.

<https://www.minerant.org/tips/tip-31.html>

Formules, handig?